

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Warszawie

LWA.410.014.02.2023

**Pan
Tomasz Chodkiewicz
Prezes Zarządu**

Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków
ul. Odrowąża 24
05-270 Marki

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/23/040 – Planowanie i realizacja monitoringu przyrody

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Warszawie
ul. Filtrowa 57, 02-056 Warszawa
T +48 22 444 57 72, F +48 22 444 57 62
lwa@nik.gov.pl
Adres korespondencyjny: Skr. poczt. P-14, 00-950 Warszawa 1

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków ¹ , ul. Odrowąża 24, 05-270 Marki
Kierownik jednostki kontrolowanej	Tomasz Chodkiewicz, Prezes Zarządu od 3 listopada 2020 r., wcześniej od 23 sierpnia 2018 r. Beata Skarbak-Kruszewska, wcześniej od 30 listopada 2011 r. Dariusz Bukaciński.
Zakres przedmiotowy kontroli	Planowanie i realizacja zadań związanych z gromadzeniem, sporządzaniem i przekazywaniem informacji do właściwych organów w ramach prowadzenia monitoringu przyrody.
Okres objęty kontrolą	Od 1 stycznia 2012 do 30 czerwca 2023 r. z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed i po tym okresie.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 3 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ²
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Warszawie
Kontroler	Elżbieta Grzędzińska, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LWA/125/2023 z 25 maja 2023 r. (akta kontroli tom 1 str.1-83)

¹ Stowarzyszenie wpisane do KRS pod nr 0000015808, organizacja pożytku publicznego.

² Dz. U. z 2022 r. poz. 623, dalej: ustawa o NIK.

Ocena ogólna³ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Najwyższa Izba Kontroli ocenia pozytywnie wykonywanie przez Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków⁴ monitoringu ptaków w okresie objętym kontrolą.

Uzasadnienie oceny ogólnej

W latach 2012-2023 (do 30 czerwca) OTOP terminowo i zgodnie z metodyką wykonywało badania terenowe dla poszczególnych programów Monitoringu Ptaków Polski, zleczanych przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska⁵ na podstawie zawartych umów.

Od 2012 r., wzrastała liczba programów, w ramach których OTOP prowadziło monitoring ptaków z 21 realizowanych w latach 2012-2014, do 34 programów realizowanych od 2022 r. Wg stanu na 30 czerwca 2023 r. OTOP monitorowało 205 gatunków ptaków, w tym 182 w sezonie lęgowym.

OTOP posiadało odpowiedni potencjał kadrowy dający rękojmię wykonania zobowiązań określonych w zawartych z GIOŚ umowach, w każdym przypadku ustanowiło kierownika projektu, opiekuna naukowego oraz wymaganą liczbę koordynatorów krajowych dla prac badawczych. Wykształcenie, kwalifikacje oraz doświadczenie tych osób były zgodne z wymogami określonymi przez GIOŚ.

Przekazywane do GIOŚ sprawozdania i raporty z realizacji poszczególnych etapów umów zawierały dane zebrane podczas prowadzenia badań terenowych.

Opóźnienia w przekazaniu efektów realizacji dwóch zadań I i IV etapu umowy nr 48/2015/F z 5 listopada 2015 r. (z zakresu informatyki i *opracowania ekspertyzy merytorycznej dotyczącej planu Monitoringu Ptaków Polski z uwzględnieniem wszystkich lęgowych gatunków ptaków*) jak i nieliczne przypadki wykonywania obserwacji kilka dni po terminach wskazanych w metodykach dla poszczególnych programów, nie miały wpływu na realizację Monitoringu Ptaków Polski.

II. Opis ustalonego stanu faktycznego kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Planowanie i realizacja zadań związanych z gromadzeniem, sporządzaniem i przekazywaniem informacji do właściwych organów w ramach prowadzonego monitoringu przyrody

Opis stanu faktycznego

1. W latach 2012-2023 (do 30 czerwca) Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków zawarło z GIOŚ, w ramach prowadzonego przez tę instytucję Państwowego Monitoringu Środowiska⁶ dziewięć umów⁷, na realizację Monitoringu Ptaków Polski (MPP)⁸.

³ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁴ Dalej także OTOP.

⁵ Dalej także GIOŚ lub Zamawiający.

⁶ Na podstawie ustawy z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji ochrony środowiska (Dz. U. z 2023 r. poz. 824 ze zm.). Zgodnie z art. 23 ust. 2 ww. ustawy, Państwowy monitoring środowiska stanowi system pomiarów, ocen i prognoz stanu środowiska oraz gromadzenia, przetwarzania i rozpowszechniania informacji o stanie środowiska. Dalej także PMS.

⁷ Nr 32/2012 z 12 września 2012 r., nr 48/2015/F z 5 listopada 2015 r., nr 4/2019/F z 29 stycznia 2019 r., nr: 22/2019/F, 23/2019/F i 4/2019/F z 17 lipca 2019 r., nr GIOŚ/ZP/2021/DMŚ/NFOŚ z 2 lutego 2021 r. i nr GIOŚ/ZP/35/2023/DMŚ/NFOŚ z 2 marca 2023 r. Sześć ostatnich umów zawarło konsorcjum OTOP i Muzeum i Instytut Zoologii Polskiej Akademii Nauk.

⁸ Po przeprowadzeniu postępowania o udzielenie zamówienia publicznego w trybie przetargu nieograniczonego.

Zgodnie z ww. umowami OTOP miało uzyskiwać informacje o stanie monitorowanych populacji ptaków w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem specjalnych obszarów ochrony Natura 2000, ocenić liczebność populacji oraz trendy zmian tej liczebności. Ponadto umowy obejmowały opracowanie metodyk badawczych dla nowych programów monitorowania ptaków, a także doskonalenie już opracowanych.

W latach objętych kontrolą jednym z zadań wynikającym z podpisanych umów⁹ było opracowanie planu lub zaleceń dla MPP na kolejne lata. W przekazanych sprawozdaniach z wykonania zadań OTOP rekomendowało utworzenie nowych programów MPP lub rozszerzenie już istniejących o kolejne gatunki lub grupy gatunków ptaków, nie objętych dotychczas monitoringiem, ale wymaganych raportowaniem do Komisji Europejskiej¹⁰, zgodnie z Dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa. W 2018 r. OTOP zaproponowało rozszerzenie MPP o 40 nowych gatunków, przy jednoczesnym wykluczeniu z monitorowania 36 gatunków z powodu ich nomadyczności, przekładającej się – w połączeniu z nieregularnym gniazdowaniem – na niską przewidywalność występowania lęgowego w czasie i przestrzeni¹¹ oraz ze względu na skrajnie nieliczne populacje lęgowe. W planie opracowanym w 2019 r. OTOP rekomendowało m.in. nowy program monitoringowy dla gęsi zbożowej¹² (wydzielenie z Programu Monitoringu Noclegowisk Gęsi), uznanej za odrębny gatunek. W tym samym roku zaproponowano rozszerzenie programu Monitoring Kulika Wielkiego o inne gatunki siewek¹³ i programu Monitoring Orlika Grubodziobego o nowy komponent¹⁴. Ponadto OTOP rekomendowało rozszerzenie Programu Monitoringu Gatunków Rzadkich o gatunki trudno wykrywalne. GIOŚ zlecił do realizacji tylko część nowych programów rekomendowanych przez OTOP. Do czerwca 2023 r. nie objęto monitoringiem m.in.: dzięcioła zielonosiwego, cietrzewia, głuszca, helmiatki, jarzabka, muchołówek, słonki czy sokoła wędrownego.

(akta kontroli tom 1 str. 129-130, 169-170, 274, 354, 400, 350-359, tom 2 str. 391-571)

Prezes wyjaśnił, że zadania dotyczące opracowania kolejnych planów rozwoju monitoringu były zlecane przez GIOŚ w kolejnych fazach MPP. Plany i rekomendacje sporządzane przez OTOP zawierały warianty dalszego rozwoju MPP i były brane pod uwagę przez GIOŚ przy planowaniu kolejnych etapów monitoringu. System MPP, pomimo stałego rozwoju od uruchomienia w 2007 r., wciąż nie obejmuje wszystkich gatunków regularnie występujących w Polsce. W pierwszym roku (2007) w ramach MPP monitorowano populacje 150 gatunków lęgowych w Polsce, natomiast nie prowadzono w tym czasie żadnego monitoringu gatunków przelotnych¹⁵ lub zimujących. W roku 2012 monitorowano 162 gatunki lęgowe w Polsce oraz 31 gatunków ptaków przelotnych i zimujących. Obecnie zaś (2023 r.), 182 gatunki objęte są monitoringiem w okresie lęgowym, a 37 gatunków podczas przelotów i zimowania (łącznie w różnych okresach fenologicznych monitorowanych jest 205 gatunków). Jednocześnie, KE wymaga od Polski raportowania stanu populacji 239 gatunków ptaków lęgowych, 57 gatunków przelotnych i 39 gatunków zimujących. Monitoring niektórych gatunków z tej liczby, ze względu na charakter ich występowania w Polsce (nieregularne lęgi), jest faktycznie niemożliwy do zrealizowania w schemacie prac MPP (kontrole terenowe we wcześniej określonych lokalizacjach i terminach). Jednakże pozostaje grupa co najmniej 20 gatunków ptaków lęgowych w Polsce oraz co najmniej 50 gatunków występujących w naszym kraju w okresie przelotów

⁹ Nr: 32/2012/F, 48/2015F, 22/2019F, 23/2019/F oraz 24/2019/F.

¹⁰ Dalej: KE.

¹¹ Cecha ta uniemożliwia ocenę liczebności lub wskaźnika liczebności w oparciu o liczenia ptaków na wskazanych z góry, stałych w kolejnych latach powierzchniach próbnych.

¹² Realizowany od 2021 r.

¹³ Monitoring realizowany od 2021 r.

¹⁴ Badania genetyczne. W skutek introgressywnej hybrydyzacji z orlikiem krzykliwym, krajowa populacja orlika grubodziobego w coraz większym stopniu złożona jest z ptaków będących mieszańcami obu gatunków.

¹⁵ Dalej również: migrujących.

i zimowania, których populacje w tych okresach fenologicznych nie są w żaden sposób monitorowane. Dlatego w ocenie OTOP program MPP wymaga dalszego rozszerzenia w przyszłych etapach w celu monitorowania jak największej populacji ptaków występujących w kraju.

(akta kontroli tom 2 str. 350-359)

W latach objętych kontrolą, w ramach podpisanych z GIOŚ umów, OTOP realizowało programy monitoringowe, dedykowane grupom gatunków ptaków lub pojedynczym gatunkom.

Umowa podpisana w 2012 r. obejmowała cztery programy monitoringowe ptaków, na które składało się 21 podprogramów¹⁶. W kolejnych latach, GIOŚ zwiększał liczbę programów monitoringowych dla nowych grup gatunków lub gatunków ptaków. W umowie podpisanej w 2015 r. zlecono wykonanie wszystkich wcześniejszych monitoringów ptaków oraz dodatkowo rozszerzono monitoring o cztery nowe podprogramy: Monitoring Zimujących Ptaków Wód Przejściowych, Monitoring Kormorana, Monitoring Produktyności Bielika, Monitoring Rybitwy Czubatej. Od 2019 r. GIOŚ zlecił monitoring w ramach 26 podprogramów (MPP poszerzono o Monitoring Kulika Wielkiego¹⁷). Natomiast od 2020 roku MPP obejmował 31 podprogramów (nastąpiło poszerzenie monitoringu o pięć podprogramów: Monitoring Czapli Siwej i Białej, Monitoring Puszczyka Mszarnego, Monitoring Ptaków Wybrzeża i Rzek, Monitoring Sów Krajobrazu Rolniczego i Monitoring Żołyń). Od 2021 r. MPP realizowany jest w ramach 34 programów¹⁸, zaprzestano Monitoringu Biegusa Zmiennego¹⁹, a rozpoczęto Monitoring Pospolitych Ptaków Miast, Monitoring Rybitw Bagiennych i Monitoring Gęsi Zbożowej.

(akta kontroli tom 1 str. 97-101, 103, 113-114)

Programy monitoringowe zostały podzielone ze względu na metody badawcze, wynikające ze specyfiki monitorowanej grupy gatunków ptaków lub pojedynczego gatunku (ekologii/biologii gatunku) oraz ze względu na monitorowany sezon: lęgowy, zimowania lub przelotów. W niektórych przypadkach ten sam gatunek był uwzględniony w kilku programach. Zgodnie z metodyką, obserwator odnotowywał wszystkie obserwowane lub usłyszane gatunki ptaków, dlatego np. bażant mógł być obserwowany w dwóch programach (Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych oraz Monitoring Flagowych Gatunków Ptaków), błotniak stawowy w czterech programach (Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych, Monitoring Flagowych Gatunków Ptaków, Monitoring Ptaków Mokradeł, Monitoring Ptaków Drapieżnych), a czapla siwa w sześciu programach (w sezonie lęgowym w programach: Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych, Monitoring Flagowych Gatunków Ptaków, Monitoring Ptaków Mokradeł, Monitoring Łąkowych Siewek, a w sezonie zimowania w programie Monitoring Zimujących Ptaków Wodnych i Monitoring Zimujących Ptaków Wód Przejściowych).

(akta kontroli tom 1 str. 103, 486-492, tom 2 str. 360-390)

¹⁶ Program: Monitoring Gatunków Rozpowszechnionych, składał się z jednego podprogramu Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych. Program Monitoring Gatunków Średniolicznych składał się z pięciu podprogramów: Monitoring Flagowych Gatunków Ptaków, Monitoring Ptaków Mokradeł, Monitoring Lęgowych Sów Leśnych, Monitoring Zimujących Ptaków Wodnych, Monitoring Zimujących Ptaków Morskich. W skład Programu Monitoring Gatunków Przelotnych wchodziły dwa podprogramy: Monitoring Noclegowisk Żurawi i Monitoring Noclegowisk Gęsi Program Monitoring Gatunków Rzadkich pogrupowano na trzy części. Pierwsza część zawierała pięć podprogramów: Monitoring Ptaków Drapieżnych, Monitoring Rzadkich Dzieciolów, Monitoring Orła Przedniego, Monitoring Orlika Grubodziobego oraz Monitoring Rybołowa. Druga część składała się z czterech podprogramów: Monitoring Mewy Czarnogłowej, Monitoring Łabędzia Krzykliwego, Monitoring Podgorzałki, Monitoring Biegusa Zmiennego. W skład trzeciej części wchodziły cztery podprogramy: Monitoring Kraski, Monitoring Dubelta, Monitoring Ślepowrona oraz Monitoring Wodniczki.

¹⁷ Od 2021 r. program obejmuje również inne siewki i nosi nazwę Monitoring Łąkowych Siewek.

¹⁸ Wszystkie podprogramy, realizowane do 2020 r., od 2021 nazwano programami.

¹⁹ W latach 2011-2020 nie stwierdzono gniazdowania w Polsce, dlatego 2020 r. był ostatnim, w którym realizowano jego monitoring. W skutek wymarcia gatunku w Polsce dalsze prowadzenie monitoringu nie znajduje uzasadnienia (źródło: Biuletyn Monitoringu Przyrody – Biblioteka Monitoringu Środowiska nr 22 z 2021/2: Monitoring Ptaków Polski w latach 2018-2021).

Prezes wyjaśnił, że niektóre gatunki mogą być monitorowane w więcej niż jednym programie. Dotyczy to trzech sytuacji: programów, w których prace terenowe są realizowane: w różnych sezonach (sezon lęgowy, sezon przelotów, sezon zimowania), w różnych siedliskach, oraz w których rejestruje się wszystkie widziane i słyszane ptaki. W takich przypadkach niektóre szeroko rozpowszechnione, mobilne gatunki są odnotowywane w więcej niż jednym programie, ale zawsze przedmiotem badań są inne powierzchnie próbne oraz inna metodyka.

(akta kontroli tom 2 str. 323-324)

Łączna wartość zawartych dziewięciu umów wyniosła 47 070,1 tys. zł²⁰.

(akta kontroli tom 1 str. 97-102)

1.1. Zgodnie z umową nr 32/2012/F zawartą 12 września 2012 r. pn. *Monitoring ptaków, w tym monitoring obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 – faza IV – lata 2012-2015*, OTOP zobowiązane było do wykonania 12 zadań w sześciu etapach, w tym do prac terenowych i metodycznych w czterech programach i 21 podprogramach. Poszczególne zadania obejmowały:

- opracowanie metodyk liczeń wraz z instrukcjami i formularzami liczeń terenowych dla podprogramów jednostkowych: Monitoringu Gatunków Przelotnych²¹ oraz Monitoringu Gatunków Rzadkich²²;
- monitoring ptaków – prace terenowe w całym kraju, w tym na obszarach specjalnej ochrony ptaków Natura 2000, w ramach czterech programów: Monitoring Gatunków Rozpowszechnionych²³, Monitoring Gatunków Średniolicznych²⁴, Monitoring Gatunków Przelotnych²⁵ i Monitoring Gatunków Rzadkich²⁶;
- opracowanie i wydanie broszury informacyjnej na temat Monitoringu Ptaków Polski, realizowanego w ramach PMS²⁷;
- opracowanie wyników i ich analizę dla zrealizowanych ww. programów i podprogramów monitoringowych;
- aktualizację i rozbudowę strony internetowej²⁸, znajdującej się na serwerze GIOŚ;
- aktualizację i rozbudowę Ptasiej Bazy Danych Monitoringu Ptaków Polski²⁹, znajdującej się na serwerze GIOŚ³⁰;
- wydanie Biuletynu Monitoringu Przyrody w ramach Biblioteki Monitoringu Środowiska³¹, zawierającego m.in. wyniki ww. monitoringów, wykresy, mapki z alokacją wybranych grup lub gatunków ptaków, fotografie;
- opracowanie materiałów, zgodnie z obowiązującym wzorem KE, na dzień oddawania raportu do KE z wdrażania Dyrektywy Ptasiej, w części dotyczącej monitoringu ptaków w latach 2012-2013 oraz dowiązanie danych z lat 2009-2011;
- opracowanie Planu Monitoringu Ptaków na lata 2015-2018;

²⁰ Wartość poszczególnych umów: 5 876,0 tys. zł; 7 519,0 tys. zł; 175,0 tys. zł; 6 422,3 tys. zł; 960,7 tys. zł; 1 083,3 tys. zł; 1 392,7 tys. zł; 8 513, 8 tys. zł; 15 127,3 tys. zł.

²¹ Monitoring Noclegowisk Żurawi oraz Monitoring Noclegowisk Gęsi.

²² Monitoring Rzadkich Dzięciołów, w którego skład wchodzi gatunki: dzięcioł trójpalczasty i dzięcioł białogrzbiety oraz Monitoring Wodniczki.

²³ Obejmujący jeden podprogram: Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych dla 23 gatunków ptaków.

²⁴ Obejmujący pięć podprogramów: Monitoring Flagowych Gatunków Pospolitych dla 12 gatunków ptaków, Monitoring Ptaków Mokradel – obejmujący 15 gatunków ptaków, Monitoring Lęgowych Sów Leśnych – obejmujący sześć gatunków, Monitoring Zimujących Ptaków Wodnych obejmujący 27 gatunków ptaków oraz Monitoring Zimujących Ptaków Morskich – dla 15 gatunków.

²⁵ W tym podprogramy: Monitoring Noclegowisk Żurawia oraz Monitoring Noclegowisk Gęsi.

²⁶ Obejmujący pięć podprogramów: Monitoring Ptaków Drapieżnych – obejmujący 11 gatunków ptaków drapieżnych i jeden gatunek ptaka brodzącego), Monitoring Rzadkich Dzięciołów – dla dwóch gatunków, Monitoring Gatunków Rzadkich – obejmujący trzy gatunki ptaków (orzeł przedni, rybołów i orlik grubodzioby), Monitoring Gatunków Rzadkich – obejmujący cztery gatunki ptaków (mewa czarnogłowa, biegus zmienny, podgorzałka, łabędź krzykliwy), Monitoring Gatunków Rzadkich – obejmujący cztery gatunki ptaków (wodniczka, dubelt, kraska, ślepowron).

²⁷ Nakład 4 000 szt.

²⁸ <https://monitoringptakow.gios.gov.pl>.

²⁹ Dalej także: Ptasia Baza.

³⁰ <http://monitoringptakow.gios.gov.pl/MPP2/login>.

³¹ Publikacja 2 X 2 000 egzemplarzy.

- opracowanie wstępnej wersji, a także wydanie³² i dystrybucja książki pt.: „Monitoring ptaków-poradnik metodyczny dotyczący gatunków chronionych Dyrektywą Ptasią – wydanie II uzupełnione”³³;
- syntetyczny raport końcowy z IV fazy monitoringu.

(akta kontroli tom 1 str. 104-144)

1.2. Przedmiot umowy nr 48/2015/F z 5 listopada 2015 r. pn. *Monitoring ptaków z uwzględnieniem obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 – lata 2015-2018*, obejmował wykonanie 13 zadań w sześciu etapach, tj.:

- opracowanie metodyk liczeń wraz z instrukcjami i formularzami liczeń terenowych dla Monitoringu Lęgowych Ptaków Morskich³⁴;
- monitoring ptaków – prace terenowe w całym kraju, w tym na obszarach specjalnej ochrony ptaków Natura 2000, zgodnie z metodykami przyjętymi dla poszczególnych programów: Monitoring Gatunków Rozpowszechnionych³⁵, Monitoring– Gatunków Średniolicznych³⁶, Monitoring Gatunków Przelotnych³⁷, Monitoring Gatunków Rzadkich³⁸;
- opracowanie wyników i ich analizę dla zrealizowanych ww. programów i podprogramów monitoringowych;
- aktualizację i rozbudowę strony internetowej, znajdującej się na serwerze GIOŚ;
- aktualizację i rozbudowę Ptasiej Bazy, znajdującej się na serwerze GIOŚ;
- wydanie Biuletynu Monitoringu Przyrody w ramach Biblioteki Monitoringu Środowiska³⁹, zawierającego m.in. wyniki monitoringu, wykresy, mapki z alokacją wybranych grup lub gatunków ptaków, fotografie;
- przygotowanie materiałów z wdrażania Dyrektywy Ptasiej do raportu dla KE z wdrażania Dyrektywy Ptasiej w latach 2015-2018 w części dotyczącej MPP oraz dowiązanie danych z lat 2012-2013 oraz 2009-2011;
- opracowanie i przygotowanie planu Monitoringu Ptaków Polski w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska na kolejny okres raportowania do KE na lata 2019-2025;
- opracowanie wstępnej wersji oraz wydanie⁴⁰ i dystrybucja książki pt.: „Trendy liczebności awifauny polskiej: wzorce, zmienność, przyczyny”⁴¹;
- ekspertyzę merytoryczną planu Monitoringu Ptaków Polski z uwzględnieniem wszystkich lęgowych gatunków ptaków – studium wykonalności projektu;
- syntetyczny raport końcowy z realizacji Monitoringu Ptaków Polski w latach 2015-2018;

³² W nakładzie 4 000 szt.

³³ Zgodnie z umową, są to dwa odrębne zadania (nr 10 - opracowanie wstępnej wersji i nr 11- wydanie drukiem i dystrybucja).

³⁴ Dla trzech gatunków: Monitoring Lęgowych Kormoranów Morskich, Monitoring Lęgowej Rybitwy Czubatej i Morskiej, Monitoring Lęgowych Bielików Morskich oraz dla wyodrębnionego z Monitoringu Zimujących Ptaków Wodnych i Morskich podprogramu Monitoringu Zimujących Ptaków Wód Przejściowych.

³⁵ Obejmujący jeden podprogram: Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych dla 70 gatunków ptaków.

³⁶ Obejmujący osiem podprogramów: Monitoring Flagowych Gatunków Pospolitych dla 12 gatunków ptaków, Monitoring Ptaków Mokradeł – obejmujący 17 gatunków ptaków, Monitoring Ptaków Drapieżnych – obejmujący 12 gatunków, Monitoring Lęgowych Sów Leśnych – obejmujący sześć gatunków, Monitoring Lęgowych Ptaków Morskich – obejmujący Monitoring Lęgowy Kormoranów Morskich, Monitoring Lęgowej Rybitwy Czubatej Morskiej oraz Monitoring Lęgowych Bielików Morskich, Monitoring Zimujących Ptaków Wód Przejściowych, Monitoring Zimujących Ptaków Wodnych – obejmujący 26 gatunków ptaków oraz Monitoring Zimujących Ptaków Morskich – dla 15 gatunków.

³⁷ W tym podprogramy: Monitoring Noclegowisk Żurawia oraz Monitoring Noclegowisk Gęsi.

³⁸ Obejmujący cztery podprogramy: Monitoring Rzadkich Dzięciołów – dla dwóch gatunków, Monitoring Gatunków Rzadkich – obejmujący trzy gatunki ptaków (orzeł przedni, rybołów i orlik grubodzioby), Monitoring Gatunków Rzadkich – obejmujący cztery gatunki ptaków (mewa czarnogłowa, biegus zmienny podgatunek bałtycki, podgorzałka, łabędź krzykliwy), Monitoring Gatunków Rzadkich – obejmujący cztery gatunki ptaków (wodniczka, dubelt, kraska, ślepowron).

³⁹ Publikacja 2 X 2 000 egzemplarzy.

⁴⁰ W nakładzie 2 000 szt. egzemplarzy.

⁴¹ Zgodnie z umową, są to dwa odrębne zadania (nr 9 - opracowanie wstępnej wersji i nr 10- druk i dystrybucja).

– zapewnienie obsługi merytorycznej realizacji projektów oraz ekspertów w pracach grup projektowych HELCOM⁴² w latach 2015-2018 w zakresie awifauny.

(akta kontroli tom 1 str. 145-214)

1.3. Przedmiotem umowy nr 4/2019/F z 29 stycznia 2019 r. pn. *Monitoring ptaków morskich z uwzględnieniem obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 w roku 2019*, były dwa zadania:

– wykonanie prac monitoringowych⁴³ na powierzchniach monitoringowych, w tym również na obszarach specjalnej ochrony ptaków Natura 2000, zgodnie z metodykami przyjętymi dla poszczególnych podprogramów monitoringowych oraz wprowadzenie przez obserwatorów danych pozyskanych z kontroli terenowych do formularzy elektronicznych poprzez aplikację Workflow do zbierania danych z MPP (w Ptasiej Bazie) oraz wprowadzenie danych zagregowanych i akceptacja tych danych przez koordynatorów programu Monitoring Zimujących Ptaków Morskich⁴⁴;

– sporządzenie analizy i opracowanie danych uzyskanych w badaniach terenowych z wykorzystaniem metod statystycznych stosowanych w MPP lub równoważnych, z uwzględnieniem danych uzyskanych od początku prowadzenia danego monitoringu (tj. danych dostępnych w Ptasiej Bazie), a także interpretacja wyników i sporządzenie raportu.

(akta kontroli tom 1 str. 215-227)

1.4. 17 lipca 2019 r. OTOP i Muzeum i Instytut Zoologii Polskiej Akademii Nauk⁴⁵, jako konsorcjum, podpisało z GIOŚ trzy umowy nr 22/2019/F, 23/2019/F i 24/2019/F.

Przedmiotem umowy nr 22/2019/F z 17 lipca 2019 r. – pn. *Część I – Monitoring ptaków pospolitych, terenów podmokłych i leśnych z uwzględnieniem obszarów specjalnej ochrony Natura 2000, lata 2018-2021*, była realizacja ośmiu zadań w pięciu etapach umowy, tj.:

– prace terenowe na powierzchniach monitoringowych w całym kraju, w tym również w wybranych obszarach specjalnej ochrony ptaków Natura 2000, zgodnie z przyjętymi metodykami dla poszczególnych programów monitoringowych w PMS. Prace badawcze obejmowały: Monitoring Gatunków Rozpowszechnionych⁴⁶, Monitoring Gatunków Średniolicznych⁴⁷, Monitoring Gatunków Przelotnych⁴⁸ oraz Monitoring Gatunków Rzadkich⁴⁹, w tym: Monitoring Rzadkich Dzięciołów, Monitoring Kulika Wielkiego, Monitoring Mewy Czarnogłowej, Monitoring Podgorzałki, Monitoring Łabędzia Krzykliwego, Monitoring Dubelta, Monitoring Kraski, Monitoring Ślepowrona, i Monitoring Wodniczki;

⁴² Inaczej Komisja Ochrony Środowiska Morskiego Bałtyku, znana również jako Komisja Helsińska lub HELCOM, proklamowana jako organ wykonawczy przez konwencję helsińską w 1974 r. Zespół ekspertów pracujących dla HELCOM-u zbiera informacje o stanie środowiska oraz zanieczyszczeniach zrzucanych do morza. Dane te są analizowane i na tej podstawie opracowywane są zalecenia skierowane do państw członkowskich, zobowiązujące do konkretnych działań, mających na celu ochronę obszaru Bałtyku.

⁴³ Monitoring prowadzono w ramach programu Monitoring Zimujących Ptaków Morskich, którego przedmiotem są wszystkie zaobserwowane ptaki z rzędu kaczek, mew, nurów i perkoz (w szczególności: alka, łódówka, markaczka, mewa pospolita, siodłata i srebrzysta, nur czarnoszy i rdzawoszy, nurnik, nurzyk, perkoz dwuczuby, perkoz rdzawoszy i rogaty, śmieszka oraz uhła).

⁴⁴ Dla gatunków: alka, łódówka, markaczka, mewa pospolita, mewa siodłata, mewa srebrzysta, nur czarnoszy, nur rdzawoszy, nurnik, nurzyk.

⁴⁵ Dalej także: MilZ PAN.

⁴⁶ Obejmujący jeden podprogram – Monitoring Pospolitych Ptaków lęgowych – dla 22 gatunków oraz dla 34 gatunków wchodzących w skład liczebności pospolitych ptaków leśnych.

⁴⁷ Obejmujący cztery podprogramy: Monitoring Flagowych Gatunków Pospolitych dla 12 gatunków ptaków, Monitoring Ptaków Mokrzał - obejmujący 17 gatunków ptaków, Monitoring Zimujących Ptaków Wodnych - obejmujący 29 gatunków ptaków, Monitoring Zimujących Ptaków Wód Przejściowych - obejmujący 29 gatunków.

⁴⁸ Obejmujący dwa podprogramy: Monitoring Noclegowisk Żurawia oraz Monitoring Noclegowisk Gęsi.

⁴⁹ W tym podprogramy obejmujące: Monitoring Rzadkich Dzięciołów, Monitoring Kulika Wielkiego, Monitoring Mewy Czarnogłowej, Monitoring Podgorzałki, Monitoring Łabędzia Krzykliwego, Monitoring Dubelta, Monitoring Kraski, Monitoring Ślepowrona i Monitoring Wodniczki.

- analiza i opracowanie danych z wykorzystaniem metod statystycznych stosowanych w MPP (w tym wyliczenie wskaźników i trendów) dla zrealizowanych ww. monitoringów;
- aktualizacja i rozbudowa dedykowanej MPP strony internetowej;
- aktualizacja Ptasiej Bazy oraz kompleksowe usługi wsparcia i utrzymania bazy danych znajdującej się na serwerze GIOŚ;
- wydanie Biuletynu Monitoringu Przyrody w ramach Biblioteki Monitoringu Środowiska⁵⁰, zawierającego materiały dotyczące raportu składanego do KE oraz wyniki monitoringu ptaków za lata 2018-2021;
- opracowanie i przygotowanie Planu Monitoringu Ptaków Polski w ramach PMS na kolejny okres raportowania do KE przypadający na lata 2025-2030;
- raport końcowy z realizacją MPP w latach 2018-2021;
- opracowanie raportu dla KE z wdrażania dyrektywy Ptasiej w latach 2013-2018 dla ok 237 gatunków ptaków lęgowych, 57 przelotnych i 37 zimujących, uwzględnionych na liście referencyjnej gatunków dla Polski z uwzględnieniem danych raportowanych do KE we wcześniejszych raportach.

(akta kontroli tom 1 str. 228-302)

GIOŚ w dwóch umowach: nr 48/2015/F z 5 listopada 2015 r. oraz ww. nr 22/2019/F z 17 lipca 2019 r. zlecił zadania dotyczące przygotowania raportu dla KE z wdrażania Dyrektywy Ptasiej. Zgodnie z opisem przedmiotu zamówienia, umowa z 2015 r. obejmowała dane pozyskane z MPP w ramach PMS w latach 2015-2018 oraz dowiązanie danych z lat 2012-2013 oraz 2009-2011. Natomiast zadanie wynikające z umowy z 2019 r. - *opracowanie raportu dla KE z wdrażania dyrektywy Ptasiej w Polsce w latach 2013-2018* obejmowało dane dla około 237 gatunków ptaków lęgowych, 57 przelotnych i 37 zimujących, uzyskanych na podstawie danych z MPP oraz innych projektów monitoringu lub ochrony ptaków, a wymaganych przez KE. Zgodnie z opisem przedmiotu zamówienia dla umowy z 2019 r., dane niebędące wynikami prac MPP, powinny być pozyskane z innych monitoringów finansowanych ze środków publicznych lub udostępnionych przez Lasy Państwowe, gromadzonych przez Komisję Faunistyczną Sekcji Ornitologicznej Polskiego Towarzystwa Zoologicznego oraz danych literaturowych, a także danych od ekspertów.

(akta kontroli tom 1 str. 169, 271-273, 470-478)

OTOP w ramach prowadzonych MPP zbierało dane dotyczące 205 gatunków ptaków. Przekazane do GIOŚ dane, na podstawie umowy z 2015 r., zawierały wyniki prowadzonego przez OTOP monitoringu ptaków realizowanego w ramach PMS na zlecenie GIOŚ z lat 2009-2018 (bez sezonu lęgowego w 2018 r.⁵¹). Ponadto OTOP przekazało m.in. informacje o: trendach stanu populacji i statusie ochrony gatunków (w tym charakterystykę i kategorię trendów), krótkoterminowych trendach liczebności oraz *mapę rozmieszczenia oraz jej generalizację*.

Natomiast w 2019 r. OTOP przekazało dane wymagane przez KE dla około 237 gatunków ptaków lęgowych, 57 przelotnych i 37 zimujących. Obejmowały one nie tylko wyniki prowadzonego przez OTOP monitoringu, ale i dane pozyskane z prac naukowych (publikowanych lub niepublikowanych) od stowarzyszeń dedykowanych poszczególnym gatunkom ptaków, które prowadziły badania terenowe. W przypadku braku dostępności ww. źródeł korzystano z pomocy ekspertów i naukowców zajmujących się danymi gatunkami, posiadających wiedzę o rozmieszczeniu i trendach ich liczebności.

W ramach zadania OTOP przekazało wymagane przez KE dane w bazie Access, bezpośrednio do GIOŚ.

(akta kontroli tom 1 str. 470-477, 486-492)

⁵⁰ Publikacja 2 X 2 000 egzemplarzy.

⁵¹ Termin odbioru zadania, zgodnie z umową wyznaczono na 20 czerwca 2018 r. W tym czasie trwały jeszcze liczenia (do sierpnia) niektórych gatunków w sezonie lęgowym (m.in. łabędź niemy, perkoz rdzawoszarzy, bąk, czapla siwa, żuraw, rybitwa rzeczna, błotniak stawowy, gawron, podgorzałka, kraska, ślepowron, wodniczka).

Prezes wyjaśnił, że zadania dotyczące Raportu dla KE z wdrażania Dyrektywy Ptasiej z umowy 48/2015/F oraz z umowy 22/2019/F miały różny zakres. W pierwszym przypadku opracowano dane pozyskane jedynie z Monitoringu Ptaków Polski, przygotowując je w formacie umożliwiającym zaraportowanie do KE. Rozliczenie tego zadania było zaplanowane na maj 2018 r., nie było wówczas możliwe uwzględnienie danych z sezonu lęgowego tego roku. W kolejnej umowie GIOŚ zamówił rozszerzenie wcześniej przygotowanych danych o rok 2018, a także o wiele szerzej zdefiniował zakres prac. OTOP odpowiedzialne było już nie tylko za dane pozyskane z MPP, ale także za pozyskanie wszelkich dostępnych danych wymaganych do raportowania. Wytyczne KE dotyczące raportu zmieniły się pomiędzy 18 maja 2018 r., kiedy został złożony raport z danych MPP (zgodnie z umową 48/2015/F), a 2019 r. Ostateczne wytyczne dotyczące dostarczenia danych Komisja opublikowała 26 kwietnia 2019 r.⁵² Dane pochodzące spoza MPP pozyskano m.in. z jednostek administracji publicznej tj. Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (dane o wielkości populacji w Obszarach Specjalnej Ochrony Ptaków Natura 2000, presjach, zagrożeniach i działaniach ochronnych) oraz Ministerstwa Środowiska (dane o pozyskaniu łowieckim). W przypadku ocen liczebności populacji krajowej OTOP samodzielnie zbierało informacje m.in. o rzadkich lęgowych gatunkach (z Komisji Faunistycznej), z recenzowanych publikacji naukowych⁵³, ale też z niepublikowanych źródeł. Przykładowo dla błotniaka łąkowego i kulika wielkiego wykorzystano wyniki krajowych cenzusów obu gatunków, uzyskane przez Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian” w latach 2013-2014. Dla sokoła wędrownego wykorzystano dane Stowarzyszenia Na Rzecz Dzikich Zwierząt "Sokół". Informacje o rzadkich kurakach leśnych, głuszczu i cietrzewiu pozyskano od ornitologów zrzeszonych w Komitecie Ochrony Kuraków. W przypadku braku dostępności tego typu źródeł korzystano z pomocy ekspertów i naukowców zajmujących się danymi gatunkami, posiadających wiedzę o rozmieszczeniu i trendach liczebności danych gatunków. Raport do KE zawierał pełne informacje o metodach pozyskania danych.

(akta kontroli tom 2 str. 350-354)

1.5. Przedmiotem umowy nr 23/2019/F – pn. *Część II – Monitoring ptaków morskich z uwzględnieniem obszarów specjalnej ochrony Natura 2000, lata 2018-2021* była realizacja ośmiu zadań w pięciu etapach, tj.:

- monitoring ptaków – prace terenowe na powierzchniach monitoringowych na terenie całego kraju, w tym również w wybranych obszarach ochrony ptaków Natura 2000, zgodnie z przyjętymi metodykami dla poszczególnych programów monitoringowych w PMŚ dla programów: Monitoring Lęgowych Ptaków Morskich⁵⁴, Monitoring Zimujących Ptaków Morskich⁵⁵ oraz Monitoring Gatunków Rzadkich⁵⁶;
- analiza i opracowanie danych z wykorzystaniem metod statystycznych stosowanych w MPP (w tym wyliczenie wskaźników i trendów) dla zrealizowanych ww. monitoringów;
- aktualizacja i rozbudowa strony internetowej dedykowanej MPP;
- aktualizacja Ptasiej Bazy oraz kompleksowe usługi wsparcia i utrzymania bazy danych znajdującej się na serwerze GIOŚ;
- opracowanie wsadu do Biuletynu Monitoringu Przyrody w zakresie wyników ww. realizowanych monitoringów ptaków z lat 2018-2021 (2021 okres zimowy);
- opracowanie zaleceń dla MPP w ramach MŚ dla Monitoringu Ptaków Morskich na kolejny okres raportowania do KE przypadający na lata 2025-2030;

⁵² https://cdr.eionet.europa.eu/help/habitats_art17/Reporting2019/Reporting%20tools%20guidelines_FINAL.pdf

⁵³ Chodkiewicz T., Kuczyński L., Sikora A., Chylarecki P., Neubauer G., Ławicki Ł., Stawarczyk T. 2015. Ocena liczebności populacji ptaków lęgowych w Polsce w latach 2008–2012. *Ornis Polonica* 56: 149-189.

⁵⁴ Obejmujący podprogramy: Monitoring Kormorana, Monitoring Rybitwy Czubatej oraz Monitoring Produktynności Bielika.

⁵⁵ Obejmujący 15 gatunków ptaków.

⁵⁶ Podprogram- Monitoring Biegusa Zmiennego, podgatunku bałtyckiego.

- wsparcie merytoryczne GIOŚ w zakresie HELCOM i Ramowej Dyrektywy w Sprawie Strategii Morskiej⁵⁷ oraz oddelegowanie ekspertów do udziału w pracach grup projektowych lub eksperckich przy HELCOM⁵⁸ i KE⁵⁹, polegających m.in. na analizowaniu i opiniowaniu dokumentów, testowaniu nowych wskaźników rekomendowanych przez KE oceny stanu środowiska morskiego oraz przygotowaniu wymaganych zestawień danych;
- raport końcowy z realizacji Monitoringu Ptaków Morskich w latach 2018-2021.

(akta kontroli tom 1 str. 303-365)

1.6. Przedmiot umowy nr 24/2019F pn. *Część III – Monitoring ptaków drapieżnych i sów z uwzględnieniem obszarów specjalnej ochrony Natura 2000, lata 2018-2021* obejmował realizację siedmiu zadań w czterech etapach, tj.:

- monitoring ptaków – prace terenowe na powierzchniach monitoringowych na terenie całego kraju, w tym również w wybranych obszarach ochrony ptaków Natura 2000, zgodnie z przyjętymi metodykami dla poszczególnych programów monitoringowych w PMS dla programów: Monitoring Ptaków Drapieżnych⁶⁰, Monitoring Gatunków Rzadkich⁶¹, Monitoring Lęgowych Sów Leśnych⁶²;
- analizę i opracowanie danych z wykorzystaniem metod statystycznych stosowanych w MPP (w tym wyliczenie wskaźników i trendów) dla zrealizowanych ww. monitoringów;
- aktualizację i rozbudowę strony internetowej dedykowanej MPP;
- aktualizację Ptasiej Bazy oraz kompleksowe usługi wsparcia i utrzymania bazy znajdującej, się na serwerze GIOŚ;
- opracowanie wsadu do Biuletynu Monitoringu Przyrody w zakresie wyników ww. monitoringów ptaków z lat 2018-2020;
- opracowanie zaleceń dla MPP w ramach MŚ dla ptaków drapieżnych na kolejny okres raportowania do KE, przypadający na lata 2025-2030;
- raport końcowy z realizacji Monitoringu Ptaków Drapieżnych i Sów w latach 2018-2021.

(akta kontroli tom 1 str. 366-413)

Umowy nr 22/2019/F, 23/2019/F i 24/2019/F zostały podpisane w lipcu 2019 r., a swoim zakresem obejmowały również wykonanie MPP w 2018 r. Dlatego w pkt 1.1.3 opisu przedmiotu zamówienia⁶³ wskazano, że *przedmiotem zamówienia jest również zakup dostępnych, możliwych do uzyskania surowych danych dla wszystkich programów i podprogramów monitoringowych, zgromadzonych w 2018 r. oraz w przypadku, gdy prace terenowe w 2019 r. rozpoczną się po terminie pierwszej kontroli, określonym w metodyce danego gatunku. Dane te powinny zostać pozyskane od jednostek, które prowadziły badania awifauny Polski w 2018 r. i na początku 2019 r. zgodnie z metodyką przyjętą w PM*.

Ponadto w opisie przedmiotu zamówienia do umowy nr 22/2019/F, w zadaniu 1.1. – zaznaczono, że *prace terenowe w podprogramie Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych będą realizowane na 750 (+/- 25) kwadratowych powierzchniach próbnych o wymiarach 1x1 km.*

(akta kontroli tom 1 str. 228, 249, 256)

26 lipca 2019 r. OTOP przekazało raporty z przeprowadzonych badań terenowych w 2018 r. dla wszystkich programów i podprogramów monitoringowych wynikających

⁵⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/56/WE z dnia 17 czerwca 2008 r. ustanawiająca ramy działań Wspólnoty w dziedzinie polityki środowiska morskiego (dyrektywa ramowa w sprawie strategii morskiej) – Dz. U. UE L. 2008.164.19 z 25.06.2008 r. ze zm.

⁵⁸ M.in. State & Conservation i JWG Bird.

⁵⁹ M.in. grupy ds. dobrego stanu środowiska wód morskich, WG GES i działających w jej ramach, m.in. WG DIKE, TG Data).

⁶⁰ W tym 11 gatunków ptaków drapieżnych i jeden gatunek ptaka brodzącego.

⁶¹ Obejmujący podprogramy: Monitoring Orła Przedniego, Monitoring Rybołowa, Monitoring Orlika Grubodziobego.

⁶² Dla 6 gatunków: puchacz, puszczyk, puszczyk uralski, sóweczka, uszatka, włochatka.

⁶³ Załącznik nr 1 do umów.

z umów nr: 22/2019/F, 23/2019/F i 24/2019/F. Jednakże raport z Monitoringu Pospolitych Ptaków Lęgowych za 2018 r. zawierał wyniki badań terenowych przeprowadzonych na 651 powierzchniach próbnych (z 750 zapisanych w metodyce). Protokół zdawczo-odbiorczy podpisano 12 sierpnia 2021 r.

(akta kontroli tom 2 str. 146-158)

Prezes wyjaśnił, że liczenia wykonano na 651 powierzchniach, bo OTOP realizowało prace terenowe jako własne, gdyż w 2018 r. nie miało podpisanej umowy z GIOŚ. Dane te zostały „kupione” przez GIOŚ w ramach umowy podpisanej już po sezonie. W ramach I etapu umowy w dniu 26 lipca 2019 r. OTOP przekazało komplet raportów oraz danych za sezon lęgowy z 2018 r. oraz sezon przelotów i zimowania 2018/2019. Przekazano dane surowe, zagregowane oraz wskaźnikowe. Dane zostały przekazane na płycie CD w żądanym formacie oraz zostały opublikowane na stronie internetowej MPP i zaimportowane na serwery GIOŚ do bazy danych online. Obie strony miały jasność, że w pierwszym etapie umowy rozliczeniu podlegają powyższe dane i że wykonanie zadania dotyczącego aktualizacji bazy danych wymaga użycia danych surowych. Należało je więc przygotować i rozliczyć w etapie I.

(akta kontroli tom 2 str. 340- 346)

1.7. Przedmiotem umowy nr DOF/36/2020 z 17 lutego 2020 r. pn. *Rozszerzenie monitoringu ptaków z uwzględnieniem obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000* było wykonanie przez OTOP w trzech etapach, pięciu zadań, polegających na:

- monitoringu ptaków – prace terenowe na powierzchniach monitoringowych na terenie całego kraju, w tym również w wybranych obszarach ochrony ptaków Natura 2000, zgodnie z przyjętymi metodykami dla poszczególnych programów monitoringowych w PMS dla dziewięciu programów⁶⁴;
- analizie i opracowaniu danych z wykorzystaniem metod statystycznych stosowanych w MPP (w tym wyliczenie wskaźników i trendów) dla zrealizowanych ww. monitoringów;
- rozbudowie i aktualizacji strony internetowej dedykowanej MPP w zakresie nowych programów monitoringowych;
- rozbudowie i aktualizacji Ptasiej Bazy o nowe programy monitoringowe oraz kompleksowe usługi wsparcia i utrzymania ww. bazy na serwerze GIOŚ.
- opracowaniu 16 metodyk dla nowych programów monitoringowych⁶⁵ ptaków wraz z załącznikami⁶⁶, a także nowych komponentów do: Monitoringu Orlika Grubodziobego – badania genetyczne⁶⁷, Monitoringu Kulika Wielkiego⁶⁸ oraz Monitoringu Noclegowisk Gęsi⁶⁹. W opisie przedmiotu zamówienia⁷⁰ zapisano, że przed przystąpieniem do opracowywania nowych metodyk programów monitoringowych należy rozważyć możliwość połączenia niektórych gatunków ptaków

⁶⁴ Monitoring Ohara, Monitoring Ostrygojada, Monitoring Sieweczki Obrożnej, Monitoring Rybitwy Białoczelnej, Monitoring Czapli Siwej i Czapli Białej, Monitoring Płomykówki, Monitoring Pójdźki, Monitoring Puszczyka Mszarnego, Monitoring Żołny.

⁶⁵ Monitoring Ohara, Monitoring Ostrygojada, Monitoring Sieweczki Obrożnej, Monitoring Rybitwy Białoczelnej, Monitoring Czapli Siwej i Czapli Białej, Monitoring Płomykówki, Monitoring Pójdźki, Monitoring Puszczyka Mszarnego, Monitoring Żołny, Monitoring Głuszcza, Monitoring Cietrzewia, Monitoring Sokoła Wędrownego, Monitoring Pomurnika, Monitoring Rybitw Bagiennych, Monitoring Ptaków GÓR, Monitoring Pospolitych Ptaków Miast.

⁶⁶ Instrukcjami przeprowadzenia prac terenowych, formularzami liczenia terenowego wraz z instrukcjami wypełnienia, projektami formularzy elektronicznych kompatybilnych z aplikacją typu Workflow do zbierania danych z Monitoringu Ptaków Polskich, będących własnością GIOŚ wraz z instrukcjami wypełnienia, mapami i warstwami wektorowymi powierzchni monitoringowych, plikami dźwiękowymi do wabienia w punktach nasłuchu.

⁶⁷ Badania genetyczne obejmujące stanowiska orlika grubodziobego w Polsce, na których pary tworzą: dwa osobniki orlików grubodziobych, jeden osobnik orlika grubodziobego i orlika krzykliwego oraz jeden osobnik orlika grubodziobego i osobnik wykazujący cechy mieszańca orlika grubodziobego z orlikiem krzykliwym.

⁶⁸ Badania mające na celu rozszerzenie programu o trzy inne gatunki siewek łąkowych: rycyka, krwawodzioba i czajkę.

⁶⁹ Badania mające na celu rozpoznanie i regularną ocenę udziału gęsi zbożowej w stadach migrujących gęsi.

⁷⁰ Będącym załącznikiem nr 1 do umowy.

do jednego programu lub włączenia ich już do istniejących⁷¹, w celu optymalizacji kosztów.

(akta kontroli tom 1 str. 414-466)

1.8. Umowa nr GIOŚ/ZP/15/2021/DMS/NFOŚ z 2 lutego 2021 r. pn. *Monitoring ptaków z uwzględnieniem obszarów specjalnej ochrony Natura 2000, w latach 2021-2022* swoim zakresem przedmiotowym obejmowała wykonanie trzech zadań w trzech etapach, tj.:

- monitoringu ptaków – prace terenowe na powierzchniach monitoringowych na terenie całego kraju, w tym również w wybranych obszarach ochrony ptaków Natura 2000, zgodnie z przyjętymi metodykami dla poszczególnych programów monitoringowych w PMS dla 33 programów⁷² wraz z analizą i opracowaniem danych uzyskanych w badaniach terenowych z wykorzystaniem metod statystycznych stosowanych w MPP (w tym wyliczenie wskaźników i trendów);
- elementów informatycznych MPP tj.: rozbudowa, aktualizacja i wsparcie serwisu internetowego MPP oraz rozbudowa Ptasiej Bazy, modułu *Workflow* do gromadzenia danych z prac terenowych i wspierania sieci obserwacyjnej oraz portalu mapowego⁷³;
- wsparcia merytorycznego GIOŚ w zakresie HELCOM i Ramowej Dyrektywy w Sprawie Strategii Morskiej oraz oddelegowanie ekspertów do udziału w pracach grup projektowych lub eksperckich przy HELCOM i KE, polegających m.in. na analizowaniu i opiniowaniu dokumentów oraz przygotowywaniu wymaganych zestawień danych.

(akta kontroli tom 2 str. 1-59)

1.9. Umowa nr GIOŚ/ZP/35/2023/DMS/NFOŚ, podpisana 2 marca 2023 r. pn. *Monitoring ptaków z uwzględnieniem obszarów specjalnej ochrony Natura 2000, lata 2022-2025*, przewiduje wykonanie przez OTOP pięciu zadań w sześciu etapach umowy, tj.⁷⁴:

- monitoring ptaków – prace terenowe na powierzchniach monitoringowych na terenie całego kraju, w tym również w wybranych obszarach ochrony ptaków Natura 2000, zgodnie z przyjętymi metodykami dla 34 programów oraz opracowanie wyników dla ww. monitoringów;
- utrzymanie, aktualizację i wsparcie serwisu internetowego oraz przebudowę i rozbudowę Ptasiej Bazy Danych (modułu *Workflow*⁷⁵) do gromadzenia danych z prac terenowych i wspierania sieci obserwacyjnej oraz portalu mapowego GIS;
- zapewnienie obsługi merytorycznej projektów realizowanych przez GIOŚ w zakresie HELCOM i Ramowej Dyrektywy w Sprawie Strategii Morskiej polegającej m.in. na analizowaniu i opiniowaniu dokumentów, przygotowaniu wymaganych zestawień danych oraz oddelegowaniu ekspertów do udziału w pracach grup projektowych lub eksperckich przy HELCOM i KE.
- przygotowanie materiałów do publikacji w Biuletynie Monitoringu Przyrody, wydawanym przez GIOŚ w zakresie wyników monitoringu ptaków z lat 2021-2024;

⁷¹ Np. do Programu Monitoringu Ptaków Wybrzeża i Rzek włączyło monitoring ostregojada, sieweczki obrożnej, rybitwy białoczelnej, do Monitoringu Sów Krajobrazu Rolniczego włączył monitoring płomykówki i pójdzki.

⁷² Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych dla 110 gatunków, Monitoring Flagowych Gatunków Ptaków, Monitoring Ptaków Mokradel, Monitoring Ptaków Drapieżnych, Monitoring Orlika Grubodziobego, Monitoring Orla Przedniego, Monitoring Rybołowa, Monitoring Mewy Czarnogłowej, Monitoring Podgorzałki, Monitoring Łabędzia Krzykliwego, Monitoring Ślepownona, Monitoring Lęgowych Sów Leśnych, Monitoring Kraski, Monitoring Dubelta, Monitoring Rzadkich Dzieciotów, Monitoring Wodniczki, Monitoring Produktyności Bielika, Monitoring Kormorana, Monitoring Rybitwy Czubatej, Monitoring Łąkowych Siewek, Monitoring Czapli Białej i Siwej, Monitoring Ptaków Wybrzeża i Rzek, Monitoring Puszczyka Mszarnego, Monitoring Sów Krajobrazu Rolniczego, Monitoring Żoły, Monitoring Rybitw Bagiennych, Monitoring Ptaków Gór, Monitoring Pospolitych Ptaków Miast, Monitoring Noclegowisk Gęsi, Monitoring Noclegowisk Żurawia, Monitoring Zimujących Ptaków Morskich, Monitoring Zimujących Ptaków Wód Przejściowych.

⁷³ Dalej także: PM GIS.

⁷⁴ Termin wykonania umowy – 17 listopada 2025 r.

⁷⁵ W celu poprawy wydajności bazy.

– opracowanie Raportu dla KE z wdrażania art. 12 Dyrektywy Ptasiej w latach 2019-2024.

(akta kontroli tom 2 str. 60-130)

2 i 3. W latach objętych kontrolą w umowach określono terminy przekazania przez OTOP rezultatów wykonanych zadań, m.in. w formie sprawozdań/raportów z realizacji poszczególnych etapów umów, a także terminy odbioru tych prac przez GIOŚ.

Analiza zawiadomień o zrealizowanych zadaniach wynikających z poszczególnych etapów umów, przekazanych raportów oraz protokołów zdawczo-odbiorczych wykazała, że poszczególne zadania zostały zaplanowane i wykonane w terminach określonych w umowach, za wyjątkiem zadania nr 13 pn. *Opracowanie ekspertyzy merytorycznej Planu Monitoringu Ptaków Polski z uwzględnieniem wszystkich lęgowych gatunków ptaków – studium wykonalności projektu*, wynikającego z I etapu umowy nr 48/2015/F z 5 listopada 2015 r. Ww. opracowanie zostało przekazane 9 grudnia 2015 r., tj. z dwudniowym opóźnieniem w stosunku do terminu określonego w umowie (*opisano w sekcji stwierdzone nieprawidłowości*).

(akta kontroli tom 1 str. 104, 140, 146, 174-181, 188-189, 201-205, 222, 229, 277-286, 304, 322, 359-365, 367, 403-407, 415, 454-457, tom 2 str. 2, 42-45, 61, 109-118, 131-140)

Ponadto 19 maja 2017 r. komisja zdawczo-odbiorcza nie przyjęła wykonania zdania nr 5 z realizacji IV etapu ww. umowy p.n. *Aktualizacja i rozbudowa bazy danych, w tym wykonanie modułu WORKFLOW i portalu mapowego, wdrożenie i instalacja na serwerach Zamawiającego, szkolenia oraz rozbudowa istniejącego serwisu mapowego prezentującego wyniki monitoringu ptaków; dostarczenie oprogramowania modułu WORKFLOW i portalu mapowego wraz z powykonawczą dokumentacją techniczną, w tym dostarczenie kodów źródłowych oprogramowania na odpowiedniej wielkości nośnikach elektronicznych*. Komisja zobowiązała OTOP do poprawienia wad formularzy oraz uzupełnienie walidacji ustalonych pól, usunięcie wad z wyszukiwarki danych zagregowanych oraz dodanie możliwości sortowania danych surowych – w terminie do 5 czerwca 2017 r.

OTOP dokonało poprawek, zgodnie z wytycznymi GIOŚ i przekazało pracę 26 maja 2017 r., tj. 28 dni po terminie wynikającym z umowy. (*opisano w sekcji stwierdzone nieprawidłowości*).

(akta kontroli tom 2 str. 141-145)

4. W latach 2012-2023 (do końca czerwca) realizując ww. umowy, OTOP przeprowadziło łącznie 302 monitoringi w ramach programów w poszczególnych sezonach. Badania terenowe odbywały się zgodnie z harmonogramami określonymi w umowach, jednakże wystąpiło kilka przypadków wykonywania obserwacji po terminach wskazanych w metodykach dla poszczególnych programów.

Podczas realizacji zadań terenowych wynikających z Programu Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych w 2015 r. wykonano badania na 714 powierzchniach, w tym na siedmiu powierzchniach drugie liczenie odbyło się trzy dni po terminie wynikającym z metodyki (kwiecień/czerwiec).

(akta kontroli tom 2 str. 179-184)

Prezes wyjaśnił, że w każdym z sezonów, realizowanych w ramach podpisanych umów liczba powierzchni, na których wykonano prace monitoringowe przekraczała liczbę powierzchni, na których, według umowy, powinny być prowadzone prace badawcze. W latach 2012-2014 dla Programu Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych zamówiono liczenie ptaków na 530 powierzchniach, a wykonano na 596, 610 i 693 powierzchniach. W latach 2015-2017 zamówiono liczenie na 700 powierzchniach, a wykonano na 714, 720, 715. Ustosunkowując się do kwestii siedmiu przypadków wykonania w 2015 r. badań terenowych trzy dni po terminie wynikającym z metodyki, Prezes wyjaśnił, że okres lęgowy większości późno gniazdujących gatunków pospolitych trwa co najmniej do połowy lipca, więc drugie liczenie przeprowadzone kilka dni po 30 czerwca (tj. po określonej dla tego programu

metodyce dacie liczenia „późnego”), stanowi nieznaczne odchylenie od terminów określonych w metodyce.

Nie miało to też istotnego wpływu na wyniki monitoringu, zwłaszcza wobec niewielkiej liczby powierzchni.

(akta kontroli tom 2 str. 348-342)

W badanym okresie w Programie Monitoringu Zimujących Ptaków Morskich, liczenie odbywało się na 56 transektach⁷⁶ o zmiennej długości na otwartym morzu. Stwierdzono, że część prac badawczych odbyła się w lutym, tj. po terminie wskazanym w metodyce (styczeń).

W 2013 r. na 8 transektach badania wykonano 2 lutego, w 2014 r. na 6 transektach badania przeprowadzono 3 i 10 lutego, w 2015 r. na 4 transektach prace terenowe prowadzono 4 lutego, w 2016 r. na 6 transektach badania odbyły się 11 lutego, w 2017 r., 2018 r. i 2019 r. badania na 8 transektach odbyły się kolejno: 9 lutego, 8 lutego i 18 lutego. W 2020 r. na 6 transektach badania odbyły się 7 lutego, w 2021 r. na 5 transektach badania przeprowadzono 1 lutego, w 2022 r. na 4 transektach – 3 lutego, a w 2023 r. na 6 transektach badania odbyły się 16 lutego. OTOP każdorazowo informowało o niemożliwości wykonania ww. badań w terminie określonym metodyką, a GIOŚ wyrażał zgodę.

(akta kontroli tom 2 str. 179-184)

Prezes wyjaśnił, że w styczniu złe warunki pogodowe na otwartym morzu (sztormy), uniemożliwiły badaczom wypłynięcie łodzią w celu liczenia ptaków, dlatego część badań była przeprowadzana w lutym. Określony w metodyce termin przeprowadzenia liczeń w ramach ww. monitoringu (styczeń) nie obejmuje całego okresu fenologicznego zimowania ptaków morskich, lecz jedynie jego środkową część. Wiosenna migracja ptaków morskich rozpoczyna się zwykle dopiero w miesiącu marcu. Dlatego część badań przeprowadzona w lutym nie wpływa istotnie na wyniki monitoringu. Warto dodać, iż podczas wszystkich liczeń prowadzonych w lutym na Bałtyku panowały warunki zimowe, czyli podobne jak w okresie liczeń określonym w metodyce programu.

(akta kontroli tom 2 str. 338-342)

W 2021 r. w Programie Monitoringu Noclegowisk Gęsi nastąpiło przesunięcie terminu pierwszego liczenia wiosennego z marca na luty. Przesunięcie terminu nastąpiło za zgodą GIOŚ.

(akta kontroli tom 2 str. 179-184)

Prezes wyjaśnił, że pierwsze liczenie w ramach ww. programu miało na celu uchwycenie szczytu liczebności gęsi podczas migracji w zachodniej części Polski. Obserwacje terenowe ekspertów wykonujących kontrole Monitoringu Noclegowisk Gęsi wskazują, że w tej części kraju (Pomorze Zachodnie, Ziemia Lubuska, Wielkopolska, Dolny Śląsk) w ostatnich latach szczyt migracji wiosennej uległ przesunięciu na koniec lutego. W związku z tym przesunięcie terminu pierwszego liczenia wiosennego na luty umożliwiło precyzyjniejszą ocenę liczebności migrujących gęsi na kluczowych miejscach odpoczynku w zachodniej Polsce. Przesunięcie terminu nastąpiło za zgodą GIOŚ i ma charakter trwałej zmiany w metodyce.

(akta kontroli tom 2 str. 338-342)

Realizując prace terenowe w 2021 r. i 2022 r. w Programie Monitoringu Pospolitych Ptaków Miast wykonano badania na 237 i 251 powierzchniach, w tym jedno badanie w każdym roku po terminie wynikającym z metodyki (kwiecień-maj) z 3 i 4 dniowym opóźnieniem. GIOŚ został poinformowany, że z przyczyn losowych badania zostały wykonane z opóźnieniem i wyraził zgodę.

(akta kontroli tom 2 str. 179-184)

⁷⁶ W metodyce badań MPP stosuje się trzy typy powierzchni, na których liczone są ptaki. W tym m.in. transekty (proste odcinki łączące dwa punkty, wyznaczone na akwenach morskich bądź rzekach).

Prezes wyjaśnił, że okres lęgowy większości późno gniazdujących miejskich gatunków pospolitych rozciąga się również na miesiąc czerwiec, więc drugie liczenie przeprowadzone kilka dni po 30 maja (tj. po określonej w metodyce końcowej dacie drugiego liczenia) stanowi nieznaczne odchylenie od terminów, bez istotnego wpływu na wyniki monitoringu, zwłaszcza wobec niewielkiej liczby takich powierzchni z opóźnioną drugą kontrolą.

(akta kontroli tom 3 str. 338-342)

W programie Monitoring Ptaków Gór w 2022 r. liczenie na dwóch powierzchniach⁷⁷ spośród 56 zaplanowanych i wykonanych⁷⁸ w sezonie lęgowym (maj-czerwiec) odbyło się 1 lipca, tj. jeden dzień po terminie wyznaczonym w metodyce. GIOŚ został poinformowany i wyraził zgodę na przesunięcie terminu.

(akta kontroli tom 2 str. 179-184)

Prezes wyjaśnił, że, okres lęgowy gatunków gniazdujących w górach wysokich rozciąga się również na miesiąc lipiec, więc drugie liczenie przeprowadzone krótko po 30 czerwca (tj. po określonej w metodyce monitoringu końcowej dacie drugiego liczenia), stanowiło nieznaczne odchylenie od terminów, bez istotnego wpływu na wyniki monitoringu. Ponadto, z uwagi na częste w górach (zwłaszcza w ich wysokich partiach) długotrwałe pogorszenia warunków pogodowych lub nawroty zimy, od roku 2023, za zgodą GIOŚ, końcowy termin przeprowadzenia drugiego liczenia na obszarze Tatr na stałe przesunięto na 5 lipca.

(akta kontroli tom 2 str. 338-342)

5. W latach objętych kontrolą nie wystąpił przypadek niezrealizowania przez OTOP zadań wynikających z przedmiotu umowy.

(akta kontroli tom 1 str. 163-164)

6. W związku z ogłoszoną w 2020 r. pandemią SARS-CoV-2 oraz wprowadzonymi ograniczeniami w przemieszczaniu się, OTOP pismem z 27 marca 2020 r. poinformował GIOŚ o możliwych utrudnieniach w realizacji prac terenowych, wynikających z umów nr 22/2019/F, 23/2019/F, 24/2019/F oraz DOF/36/2020 i zwrócił się do GIOŚ o wyrażenie zgody na przedłużenie terminu wykonania prac oraz rozważenie możliwości zmiany zakresu umów.

Ostatecznie wszystkie prace za 2020 r. zrealizowano w terminach i zakresie wynikających z ww. umów.

(akta kontroli tom 1 str. 468)

7. W załącznikach nr 1 do ww. umów⁷⁹, określano (odrębnie dla każdego programu) liczbę powierzchni, na których miały być przeprowadzone prace terenowe oraz terminy ich wykonania, zgodnie z przyjętymi przez GIOŚ metodykami dla poszczególnych programów/podprogramów (zamieszczonymi na stronie internetowej GIOŚ – monitoringptakow.gios.gov.pl). Metodyka dostosowana była do specyfiki gatunku i różniła się w poszczególnych programach, gdyż badania prowadzone były w różnych sezonach: lęgowym, przelotów lub zimowania. Ponadto zgodnie z metodykami, liczeniu podlegają różne jednostki: para lęgowa⁸⁰, osobnik⁸¹, śpiewające samce⁸² lub tokujące samce⁸³. Metodyka zbierania danych opierała się na corocznej ocenie wielkości całych populacji (census) lub na ich reprezentatywnym próbkowaniu. Metodyka oparta na cenzusie obejmuje kontrolę wszystkich znanych (stałych i nowo odkrytych) stanowisk lęgowych. W tym przypadku powierzchnie, w które wpisane są poszczególne stanowiska, nie są wskazywane w sposób losowy,

⁷⁷ Kwadraty 2x2 km.

⁷⁸ Łącznie 236 punktów obserwacyjnych.

⁷⁹ W opisie przedmiotu zamówienia.

⁸⁰ M.in. w Monitoringu Czapli Siwej i Białej, Monitoringu Orła Przedniego, Monitoringu Flagowych Gatunków Ptaków.

⁸¹ M.in. w Monitoringu Pospolitych Ptaków Lęgowych, Monitoringu Dzięciołów Rzadkich, Monitoringu Sów Krajobrazu Rolniczego.

⁸² M.in. w Monitoringu Wodniczki.

⁸³ M.in. w Monitoringu Dubelta.

lecz ich położenie definiowane jest przez występowanie gatunku. Do grupy monitorowanych w ten sposób ptaków należy szereg gatunków objętych dedykowanymi programami monitoringowymi (np. rybołów, orzeł przedni, podgorzałka, czapla siwa, puszczyk mszarny). Dla większości gatunków wykonanie pełnego cenzusu jest niemożliwe z uwagi na ich dużą liczebność lub rozpowszechnienie na dużym areale kraju. W takim przypadku, zgodnie z metodyką, informacja o zmianach liczebności i rozpowszechnienia gatunku uzyskiwana jest na podstawie badań wykonywanych na powierzchniach próbnych (sondażowych), wskazanych losowo w areale występowania gatunku. O zmianach parametru w całej populacji wnioskuje się na podstawie reprezentatywnych próbek. W zależności od programu w MPP stosuje się powierzchnie trzech typów: kwadraty⁸⁴, stanowiska⁸⁵ oraz transekty⁸⁶.

(akta kontroli tom 1 str. 115121, 157-164, 220-223, 249-258, 341-345, 387-391, 441-442, tom 2 str. 22-33, 83-91, 360-390)

OTOP w ramach zamówienia na MPP realizowało prace terenowe na powierzchniach próbnych znajdujących się również na terenach parków narodowych. Prezes wyjaśnił, że OTOPI nie pozyskuje informacji od dyrekcji parków. MPP realizowany jest według standaryzowanych metodyk i instrukcji, które muszą być stosowane w celu powtarzalności badań w kolejnych latach i uzyskania danych, pozwalających na określenie wiarygodnych trendów. Nie zawsze dyrekcja parków lub ich pracownicy są w stanie przedstawić informację na temat sposobu pozyskiwania swoich danych lub sposób ich zbierania. Często sposoby zbierania danych różnią się od metodyk stosowanych w MPP. Ponadto nie wszystkie parki zatrudniają ornitologów. OTOPI wypracowało dwa modele współpracy z parkami narodowymi – zawarcie umowy z parkiem na realizację monitoringu w przypadku, gdy ten zatrudnia osoby o odpowiednich kwalifikacjach (Park Narodowy „Ujście Warty”, Karkonoski Park Narodowy) oraz realizacja monitoringu przez zewnętrznego obserwatora, po wcześniejszym uzyskaniu zgody na realizację badań na terenie parku.

(akta kontroli tom 2 str. 328-333)

Sposób tworzenia dokumentacji źródłowej, niezbędnej do opracowania sprawozdań z realizacji przedmiotu umowy z MPP, jest taki sam w przypadku każdego programu. Dane w terenie zbiera obserwator wyznaczony przez odpowiedniego koordynatora. Przed każdym sezonem badań obserwatorzy są przydzielani do poszczególnych powierzchni, stanowisk lub transektów. Każdy obserwator przeprowadza kontrole powierzchni/stanowisk/transektów na podstawie przekazanej mu wcześniej instrukcji prac terenowych, w której zawarte są m.in. szczegóły dotyczące terminu liczenia, rodzaju zbieranych danych, sposobu ich notowania oraz zalecenia dot. bezpieczeństwa ptaków i obserwatora. Po zakończeniu kontroli terenowych obserwator zobowiązany jest do przekazania danych koordynatorowi krajowemu/regionalnemu w postaci wypełnionego formularza liczeń terenowych (karta obserwacji) w arkuszu kalkulacyjnym (najczęściej Excel lub OpenOffice) lub wprowadzenia danych do formularza online znajdującego się w Portalu

⁸⁴ Powierzchnie próbne mają zróżnicowaną wielkość: od 1 km² do 100 km². O wielkości powierzchni decyduje z jednej strony specyfika biologii badanych gatunków, a z drugiej względna łatwość prowadzenia liczeń w terenie. Ptaki szponiaste (drapieżne) mają tak duże terytoria, że ich monitoring musi odbywać się na dużych powierzchniach, natomiast dla większości pospolitych gatunków wystarczające są powierzchnie 1 x 1 km. Losowe wskazanie powierzchni odbywać się może w podziale na tzw. warstwy (obszary różniące się parametrem docelowym lub inną miarą z nim skorelowaną). Podział na warstwy zapewnia bardziej równomierne rozmieszczenie powierzchni w areale gatunku, skoncentrowanie wysiłku terenowego na obszarach zasobniejszych w gatunki docelowe i umożliwia bardziej precyzyjne oszacowania wskaźników liczebności.

⁸⁵ Programy monitoringu ptaków przelotnych (gęsi, żurawie) i zimujących zaplanowano na obiektach (najczęściej rzeki i zbiorniki wodne lub inne obszary podmokłe) obejmujące miejsca najważniejszych koncentracji gatunków lub grup gatunków.

⁸⁶ Liczenia ptaków odbywają się ze statków, dotyczy obszarów morskich (Monitoring Zimujących Ptaków Morskich) lub obszarów bagiennych (Monitoring Wodniczki).

Obserwatora Monitoringu Ptaków Polski⁸⁷, który jest na stronie <https://monitoringptakow.gios.gov.pl/MPP2>, na serwerze GIOŚ.

(akta kontroli tom 1 str.103, tom 2 str. 261- 314)

Prezes wyjaśnił, że w przypadku przekazania danych na formularzu Excel, do wprowadzenia ich do bazy online zobowiązany jest koordynator krajowy/regionalny. Koordynator weryfikuje i zatwierdza dane przekazane przez obserwatorów. Po zatwierdzeniu wszystkich obserwacji, z bazy generowane są dwa poziomy danych różniące się zakresem szczegółowości. Na podstawie tych danych koordynator krajowy sporządza raport podsumowujący sezon w nadzorowanym przez siebie programie. Zbiór raportów z danego sezonu (lęgowy, przelotów lub zimowania) stanowi sprawozdanie z monitoringu ptaków składane do GIOŚ przy rozliczaniu danego etapu umowy.

(akta kontroli tom 2 str. 331-334)

W wyniku oględzin 400 plików roboczych⁸⁸ (karty obserwacji) z ok. 39 500 dostępnych (tj. 1,0% wszystkich plików) w postaci: formularzy Excel (dla umowy nr 32/2012/F), skanów/zdjęć formularzy papierowych (dla umów nr 48/2015/F oraz 4/2019/F) – znajdujących się na szyfrowanym dysku OTOP, a także formularzy online znajdujących się w Portalu Obserwatora Monitoringu Ptaków Polski (dla umów nr: 22/2019/F, 23/2019/F, 24/2019/F, DOF/36/2020, GIOŚ/ZP/15/2021/DMS/NFOŚ i GIOŚ/ZP/35/2023/DMS/NFOŚ), stwierdzono, że sporządzane karty obserwacji zawierały wymagane informacje zebrane w czasie prowadzenia obserwacji terenowych w ramach realizowanych programów monitoringowych i odpowiadały wymaganiom zapisanym w dedykowanych metodykach.

(akta kontroli tom 2 str. 244-256)

8. W latach objętych kontrolą, GIOŚ, ogłaszając postępowania publiczne prowadzone w trybie przetargu nieograniczonego na wykonanie Monitoringu Ptaków Polski (w dokumentacji przetargowej), określał potencjał kadrowy jakim powinien dysponować wykonawca. Zamawiający wskazywał minimalne wymagania dotyczące kwalifikacji, wykształcenia oraz doświadczenia w zakresie prowadzenia prac monitoringowych dla osób, które w projekcie miały pełnić role kierowników projektu/koordynatorów krajowych, a także opiekunów naukowych/ekspertów. OTOP przystępując do postępowania przetargowego w składanych ofertach⁸⁹, wykazywało imiennie opiekunów naukowych, koordynatora głównego projektu oraz koordynatorów krajowych poszczególnych programów/podprogramów, a także opisywało doświadczenia badawcze oraz osiągnięcia naukowe tych osób w zakresie monitoringu ptaków.

W niżej wymienionych umowach wskazywano:

- nr 32/2012/F: opiekuna naukowego i zastępcę opiekuna naukowego, oraz 13 koordynatorów głównych podprogramów;
- nr 48/2015/F: opiekuna naukowego i jego zastępcę, koordynatora projektu oraz 12 koordynatorów głównych podprogramów,
- nr 4/2019/F: opiekuna naukowego, kierownika projektu oraz koordynatora podprogramu;
- nr 22/2019/F: opiekuna naukowego projektu, kierownika projektu oraz 12 koordynatorów podprogramów;
- nr 23/2019/F: opiekuna naukowego projektu, kierownika projektu oraz 4 koordynatorów podprogramów;

⁸⁷ Moduł Workflow.

⁸⁸ 86 kart obserwacji w postaci skanów formularzy papierowych z badań terenowych wykonanych w latach 2012-2018; 119 kart obserwacji w postaci plików Excel/Word z badań terenowych wykonanych w latach 2012-2021; 195 kart obserwacji w postaci formularzy online w Portalu Obserwatora na serwerze GIOŚ z badań terenowych wykonanych w latach 2020-2023.

⁸⁹ Załączniki do umów – *Potencjał kadrowy*.

- nr 24/2019/F: opiekuna naukowego projektu, kierownika projektu oraz 3 koordynatorów podprogramów;
- nr DOF/36/2020: opiekuna naukowego projektu, kierownika projektu, konsultanta metodycznego oraz 7 koordynatorów programów;
- GIOŚ/ZP/15/2021: opiekuna naukowego projektu, koordynatora głównego oraz 24 koordynatorów krajowego programów;
- GIOŚ/ZP/35/2023/DMŚ/NFOŚ: opiekuna naukowego projektu, koordynatora głównego oraz 23 koordynatorów krajowych programów.

Opiekunami naukowymi byli pracownicy Muzeum i Instytutu Zoologii Polskiej Akademii Nauk, posiadający tytuł profesora, siedmiu koordynatorów posiadało tytuł doktora lub doktora habilitowanego nauk biologicznych ze specjalizacją ornitologiczną lub wykształcenie wyższe w dziedzinie nauk przyrodniczych, ochrony środowiska, zootechniki. Wszystkie te osoby posiadały doświadczenie w koordynowaniu prac monitoringowych w zakresie MPP.

Za nadzór naukowy nad całością prac MPP odpowiedzialne było Muzeum i Instytut Zoologii Polskiej Akademii Nauk.

(akta kontroli tom 2 str. 197-243)

Prezes OTOP, wyjaśnił, że każdy z 34 realizowanych programów monitoringowych miał wyznaczonego koordynatora, który był krajowym ekspertem od danego gatunku lub grupy gatunków oraz spełniał wymogi wyznaczone przez GIOŚ. Większość koordynatorów krajowych to naukowcy⁹⁰, którzy w swojej pracy badawczej zajmowali się gatunkami monitorowanymi w ramach koordynowanych przez nich programów. Koordynator krajowy jest odpowiedzialny za stworzenie sieci obserwatorów umożliwiającej prawidłowe wykonanie prac terenowych. W większości programów koordynator krajowy samodzielnie dobiera obserwatorów, w bardziej rozbudowanych programach pomagają mu w tym koordynatorzy regionalni. Koordynator przydzielając powierzchnie do zbadania w konkretnych rejonach Polski posiada wiedzę ekspercką o potencjalnych wykonawcach (obserwatorach) na danym terenie oraz ich umiejętnościach. Zdaniem Prezesa tak stworzony system daje gwarancje na wykonanie prac zgodnie z przyjętą metodyką.

(akta kontroli tom 1 str. 165)

Badaniem objęto wszystkie załączniki do umów pn. *Potencjał kadrowy*, w których OTOP wyszczególniło nazwiska osób, które pełniły role: opiekuna naukowego, kierownika projektu/koordynatora głównego, koordynatorów krajowych dla poszczególnych programów/podprogramów.

Kwalifikacje ww. osób, wykształcenie oraz doświadczenie w zakresie prowadzenia prac monitoringowych porównano z wymaganiami określonymi w dokumentacji przetargowej dla poszczególnych programów i stwierdzono, że osoby te spełniały wymagania określone przez GIOŚ.

Porównanie nazwisk osób będących autorami lub współautorami przekazanych do GIOŚ raportów⁹¹ z poszczególnych programów/podprogramów monitoringowych z danymi zgromadzonymi w Ptasiej Bazie wykazało, że nie dokonywano zmian w składzie osób koordynujących prace badawcze poszczególnych projektów.

(akta kontroli tom 2 str. 197-243)

9. W latach objętych kontrolą OTOP było zobowiązane do przedłożenia (w terminach określonych w umowach) sprawozdania/raportu z wykonania prac terenowych w danym sezonie oraz raportu końcowego z wykonania umowy. Analiza terminów zawiadomień o wykonaniu zadań oraz protokołów zdawczo-odbiorczych, wykazała, że wszystkie raporty z realizacji badań poszczególnych programów monitoringowych zostały sporządzone i przekazane do GIOŚ w terminach wskazanych w umowach.

(akta kontroli tom 2 str. 131-134, 137-175)

⁹⁰ 15 osób regularnie publikujące prace naukowe.

⁹¹ Kierownik projektu, opiekun naukowy i koordynator krajowy.

Szczegółowym badaniem⁹² objęto: dane surowe⁹³ i zagregowane⁹⁴ przekazywane do GIOŚ w postaci zbiorczych zestawień oraz dane przedstawiane w raportach z wykonanych programów monitoringowych dla Monitoringu Biegusa Zmiennego w 2012 r., Monitoringu Gęsi Zbożowej w 2023 r., Monitoringu Orlika Grubodziobego w 2017 r., Monitoringu Rybitwy Czubatej w 2022 r., Monitoringu Ślepowrona w 2018 r., Monitoringu Puszczyka Mszarnego w 2021 r., Monitoringu Kormorana w 2019 r., Monitoringu Zimujących Ptaków Wód Przejściowych w 2016 r., Monitoringu Dubelta w roku 2020 r., Monitoringu Pospolitych Ptaków Lęgowych w 2021 r.

Badanie wykazało, że dane surowe i zagregowane zestawione przez koordynatorów oraz dane w przedstawione w raportach przekazanych do GIOŚ są tożsame.

(akta kontroli tom 2 str. 246-258)

10. GIOŚ dwukrotnie nakładał na OTOP kary umowne w związku z przekroczeniem terminów przekazania prac wynikających z I oraz IV etapu umowy nr 48/2015 w wysokości 7 740 zł oraz 27 104 zł.

Należne kwoty zostały uregulowane zgodnie z wyznaczonym terminem, przelewem w dniu 18 grudnia 2015 r. i 3 lipca 2017 r.

(akta kontroli tom 2 str. 259-262)

11. W latach objętych kontrolą OTOP nie występowało do GIOŚ z wnioskiem o waloryzację wynagrodzenia w związku ze zmianą wskaźnika cen towarów i usług.

(akta kontroli tom 2 str. 325-327)

12. Prezes wyjaśnił, że w kontekście wzrostu wartości poszczególnych umów na realizację MPP nie należy stosować bezpośrednich porównań między umowami. Umowy różnią się od siebie zarówno zakresem merytorycznym jak i czasem trwania. Umowa zawarta w 2021 roku obejmowała jedynie 3 etapy prac terenowych⁹⁵, natomiast umowa z 2023 roku obejmuje aż 6 etapów⁹⁶.

Dodatkowo, w porównaniu do poprzedniej umowy rozszerzony został zakres zadań, uwzględniając m.in. przygotowanie, wydanie oraz dystrybucję Biuletynu Monitoringu Przyrody, a także przygotowanie raportu dla KE z wdrażania Dyrektywy Ptasiej w Polsce (obu tych zadań nie obejmowała umowa z 2021 r.).

Na wzrost wartości umowy wpłynęło również dopuszczenie w zadaniu 2 związanym z elementami informatycznymi możliwości istotnej przebudowy i rozbudowy Ptasiej Bazy Danych MPP, Modułu Workflow oraz Portalu Mapowego w celu poprawy wydajności. Zwiększanie użyteczności bazy dla obserwatorów i koordynatorów, a także poprawa sprawności działania (potrzebna w związku z rosnącą z roku na rok liczbą wprowadzanych do systemu danych) nie byłaby możliwa bez jej całkowitej przebudowy.

W miarę możliwości konsorcjum OTOP i MilZ w kolejnych umowach starało się również waloryzować wynagrodzenia dla obserwatorów. Nie bez znaczenia jest też fakt zwiększającej się liczby powierzchni czy stanowisk w niektórych programach monitoringowych, związany z rosnącą populacją niektórych gatunków (w tym gatunków cenzusowych). Należy podkreślić, że w zdecydowanej większości programów monitoringowych prace terenowe są prowadzone przez obserwatorów, z którymi konsorcjum OTOP i MilZ zawiera umowy cywilnoprawne na wykonanie obserwacji, a wynagrodzenie w ramach tych umów stanowi istotny koszt monitoringów. Tylko niewielka część prac jest prowadzona przez wolontariuszy, których praca też nie jest bezkosztowa (zwracane są koszty dojazdu na miejsce prowadzenia obserwacji). Przykładowo, w sezonie lęgowym 2022 oraz w sezonie przelotów i zimowania 2022-2023 łącznie we wszystkich programach MPP przeprowadzono około 9600 kontroli

⁹² Protokół oględzin LWA.410.014.02.2023/PO-1 z dnia 18 lipca 2023 r.

⁹³ Sporządzone przez koordynatora programu zestawienie wszystkich danych (z formularzy obserwacji) przekazanych przez obserwatorów.

⁹⁴ Zawierające ostateczny wynik dla danej powierzchni i danego roku, sporządzane przez koordynatora.

⁹⁵ 2 w sezonie lęgowym oraz 1 w sezonie przelotów i zimowania.

⁹⁶ 3 w sezonie lęgowym oraz 3 w sezonie przelotów i zimowania.

terenowych. Z tej liczby ponad 75% (ok. 7400 kontroli) było wykonanych w ramach umów cywilnoprawnych z obserwatorami, a jedynie niespełna 2200 kontroli przeprowadzili obserwatorzy-wolontariusze.

(akta kontroli tom 2 str. 350-354)

Prezes poinformował, że wśród efektów prowadzonego w latach 2012-2023 Monitoringu Ptaków Polski wymienić należy przede wszystkim corocznie uaktualniane wskaźniki liczebności populacji lęgowych 182 spośród ponad 230 lęgowych w Polsce gatunków ptaków. Pozwalają one na uzyskanie wiarygodnej informacji o długo- i krótkoterminowych trendach zmian liczebności 205 gatunków krajowej awifauny. Wiedza ta jest absolutnie kluczowa dla planowania skutecznej ochrony naszych ptaków, czy krajowej bioróżnorodności. Trendy liczebności ptaków, szczególnie trendy agregujące informację o wskaźnikach liczebności wielu gatunków użytkujących podobne typy środowisk – są dobrymi miarami informacji o stanie wybranych ekosystemów. Trendy liczebności ptaków uzyskiwane w MPP pozwalają dokumentować również zmiany klimatyczne, w tym postępującą ekspansję gatunków ciepłolubnych i gatunków, których liczebność była ograniczana ostrością zimy. Wyniki MPP były wykorzystane w co najmniej 62 publikacjach naukowych, w tym 15 monografiach, 7 biuletynach, 40 recenzowanych artykułach.

(akta kontroli tom 2 str. 350-359)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono nieprawidłowość polegającą na przekazaniu z opóźnieniem wyników prac realizowanych w ramach umowy nr 48/2015/F z 5 listopada 2015 r.:

- w I etapie, zadanie nr 13 – *Opracowanie ekspertyzy merytorycznej Planu Monitoringu Ptaków Polski z uwzględnieniem wszystkich lęgowych gatunków ptaków – studium wykonalności projektu*, przekazano z dwudniowym opóźnieniem;
- w IV etapie zadanie nr 5 pn. *Aktualizacja i rozbudowa bazy danych, w tym wykonanie modułu WORKFLOW i portalu mapowego, wdrożenie i instalacja na serwerach Zamawiającego, szkolenia oraz rozbudowa istniejącego serwisu mapowego prezentującego wyniki monitoringu ptaków; dostarczenie oprogramowania modułu WORKFLOW i portalu mapowego wraz z powykonawczą dokumentacją techniczną, w tym dostarczenie kodów źródłowych oprogramowania na odpowiedniej wielkości nośnikach elektronicznych* przekazano do GIOŚ – 28 dni po terminie wynikającym z umowy.

(akta kontroli tom 2 str. 131-134, 137-145)

Prezes wyjaśnił, że opóźnienie przekazania zadania nr 13 realizowanego w I etapie umowy spowodowały przedłużające się procedury związane z podpisaniem umowy na realizację MPP, w wyniku czego zostało zbyt mało czasu na realizację zadania. Natomiast opóźnienie przekazania zadania nr 5 wynikało z dostarczenia niekompletnej dokumentacji dotyczącej rozbudowy bazy danych MPP przez podwykonawcę części informatycznej. Przy kolejnych projektach OTOP zmieniło podwykonawcę usług informatycznych.

(akta kontroli tom 2 str. 323-324)

Uwagi i wnioski

III. Uwagi i wnioski

W związku z zakończeniem realizacji umowy 48/2015/F zawartej 5 listopada 2015 r. *Monitoring ptaków z uwzględnieniem obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 - lata 2015-201*, Najwyższa Izba Kontroli odstępuje od formułowania uwag i wniosków.

IV. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Warszawie. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Warszawa, 8 sierpnia 2023 r.

Kontroler
Elżbieta Grzędzińska
Główny specjalista k. p.

.....
podpis

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Warszawie

Dyrektor

DYREKTOR
Delegatury Najwyższej Izby Kontroli
w Warszawie

z up. ....

Wiesława Bronisz
p.o. Wicedyrektora